

KULTURA GLOBALNA, KULTURA LOKALNA

Kinga Raczak

Biuro Projektów Lewicki-Latak, Kraków
Lewicki-Latak Design Agency, Cracow

Streszczenie. Obserwacja świata obejmuje analizę działań poszczególnych jednostek ludzkich poprzez śledzenie wzajemnych interakcji w grupach, organizacjach, skończywszy na postrzeganiu dynamicznych zmian w strukturach ponadnarodowych, globalnych. Pojęcie globalizacji, tak powszechnie używane w ostatnich czasach, znajduje swe odzwierciedlenie w różnorodnych aspektach. Na naszych oczach procesowi internacjonalizacji podlega m.in. ekonomia, kultura, sztuka. Dominacja ekspansywnej kultury Zachodu, napędzanej przez dynamiczny marketing, skonfrontowana zostaje z lokalnymi wartościami, wytworzonymi na drodze długotrwałej działalności człowieka. Napływ kultury z zewnątrz ożywia utajnione wartości kultur lokalnych, a cechy lokalnego kolorytu każdorazowo modyfikują kulturę zewnętrzną. Tak optymistycznie postrzegane zjawisko rodzi korzystny fenomen, zderzenie stymuluje kreatywność, oryginalność. Architektura, urbanistyka podlega takim samym przemianom, jak społeczeństwo i normy określone przez kulturę zewnętrzną i wewnętrzną. Nowoczesność, masowość współgra z historią, architekturą tożsamą z danym miejscem, tworząc optymalne powiązanie tych dwóch biegunów.

Słowa kluczowe: globalizacja, kultura

Słownik języka polskiego definiuje kulturę jako całokształt dorobku ludzkości wytworzonego w ogólnym rozwoju historycznym lub w jego określonej epoce. W nomenklaturze można spotkać określenia: kultura antyczna, grecka, rzymska, ale również kultura materialna, umysłowa, duchowa, inżynieryjna, przyrodnicza, fizyczna.

Wśród socjologów pojęcie kultury związane jest ściśle z zachowaniem człowieka. Amerykański antropolog społeczny, Clyde Kluckhohn, określał kulturę jako „historycznie wytworzony system wzorców życia, które skłonni są podzielać wszyscy członkowie jakiejś zbiorowości”. Inny amerykański badacz, Robert Bierstedt, uprościł tłumaczenie do określenia – „kultura to wszystko, co ludzie czynią, myślą i posiadają jako członkowie społeczności”.

Społeczność może mieć bardzo różny kształt i rozmiar. Pewne symbole, obyczaje, nawyki mają nasze rodziny. Jako reprezentanci zawodu architekta mamy

swoisty sposób postrzegania świata, wyrażania się w mowie, rysunku, ubiorze, organizacji przestrzeni. Projektując w zespole, podświadomie nabieramy cech naszych współpracowników. Jako mieszkańcy różnych miast mamy inny światopogląd, poznajemy historię przez pryzmat innego miejsca, bierzemy udział w bogatej, charakterystycznej dla danej lokalizacji ofercie wydarzeń kulturalnych. Jako obywatele państw dziedziczymy zarówno dorobek naszego kraju, jak i stereotypy, przesady. Jako Europejczycy utożsamiamy się z ideałami proklamowanymi w obrębie państw Unii. W pewnym zakresie uczestniczymy również w kosmopolitycznej kulturze ogólnoludzkiej.

Dzisiejsze czasy są epoką tzw. imperializmu kulturowego. Dzięki środkom masowego przekazu możemy poznawać obyczaje społeczności prymitywnych, które przetrwały do czasów nowoczesnych, możemy obserwować, jak inaczej ludzie się ubierają, spędzają czas wolny, pracują i jedzą. Dzięki środkom przekazu, takim jak telewizja, internet, bliskie i powszechne stają się zjawiska najbardziej egzotyczne. Coraz częściej obcujemy z przedstawicielami innych kultur, spotykamy się z nimi w pracy, w szkole, na imprezach. Podróżujemy i odwiedzamy najdalsze zakątki świata. Ciągły przepływ treści i produktów kulturowych uwarunkowany przez rynek, dokonuje się na naszych oczach. Przedstawione procesy towarzyszą współczesnej epoce globalizacji.

Pierwsze badania zjawiska globalizacji prowadzone były przez antropologów społecznych.

A.R. Radcliff-Brown (1881–1955) i Bronisław Malinowski (1884–1924) przedstawili wyniki swoich badań przeprowadzonych na wyspach Polinezji, w których scharakteryzowali zderzenie kultur lokalnych z ekspansywną kulturą Zachodu. Sposoby życia, wierzenia, style konsumpcji, rodzaje życia rodzinnego skonfrontowane z narzuconymi siłą wzorcami kulturowymi, ulegały rozproszeniu, rozbiciu. Skutkiem tego zjawiska było stopniowe zanikanie lokalnych wartości, powolne upodabnianie się do napływowych obyczajów.

Różnie komentowano zmiany. Jedni traktowali je jako misję cywilizacyjną, inni, wyznając relatywizm kulturowy i tolerancję, widzieli tu zjawisko prowadzące do zubożenia bogactwa ludzkości, wręcz klęskę wielobarwności.

Początkowo uniformizacja kultury dokonywała się drogą polityczno-militarną (przykłady podbojów kolonialnych, akcji germanizacyjnych, russyfikacyjnych), dzisiaj przebiega ona na drodze pokojowej, głównie za pośrednictwem mass mediów, produktów konsumpcyjnych, technicznych, masowym przemieszczaniu się obywateli świata. Należy jednak zwrócić uwagę, iż środki masowego przekazu są tylko narzędziem władzy, nie przesądzają o charakterze prezentowanych treści. O mechanizmach globalizacji decyduje siła ekonomiczna, ekonomia ukierunkowuje przepływ wartości kulturowych. Wzory kulturowe narzucane są poprzez różnorakie produkty: samochody, ubrania, kosmetyki, czasopisma, przedmioty wytworzone przez innowacyjny przemysł najbogatszych krajów, które równolegle z masową produkcją nakręcają potężną maszynę marketingowo-reklamową. Najbogatsze kraje eksportują swoją kulturę.

Podobne zjawisko możemy zaobserwować w dziedzinie architektury.

Bogate kraje wytwarzają coraz nowocześniejsze materiały budowlane, technologiczne udogodnienia, nowatorskie systemy konstrukcyjne. Budynek przedstawia upodobania projektanta, preferowane materiały, rozwiązania przestrzenne, funkcjonalne, stopień dbałości o detal, uwrażliwienie na dobro użytkownika, jednym słowem – określa treści wyznawane przez projektanta, wzorce definiowane przez kulturę społeczności, których projektant jest częścią. Silne ekonomicznie państwa mają opracowany system zarządzania produkcją, zasobami ludzkimi, czasem realizacji inwestycji, produkują budynki konkurencyjnie lepsze, wydajniejsze, efektowniejsze. Równoległe z procesem realizacji prowadzona jest na szeroką skalę kampania reklamowa. Czasopisma branżowe, strony internetowe, stacje telewizyjne dostarczają zdjęć obiektu, szczegółowych informacji na temat wykonawcy, powierzchni użytkowej, kubatury, ceny.

Dzięki środkom masowego przekazu kształtowane są nowe trendy w projektowaniu, zagospodarowaniu przestrzeni. Tworzy się globalna kultura budowlana, która zostaje przeciwstawiona lokalnym tradycjom architektonicznym.

Odwołując się do przykładu Polinezji, zjawisko globalizacji może wywołać z jednej strony degradację kultur, obniżenie treści kulturowych, jakości budowania (konfrontacja zagranicznej polityki, procedur z lokalnymi realiami, regulacjami prawnymi, obyczajami społeczności), z drugiej strony ukrytych ambicji, nadziei, że zaszczepienie globalnych trendów na rodzimym gruncie zaowocuje awansem, emancypacją.

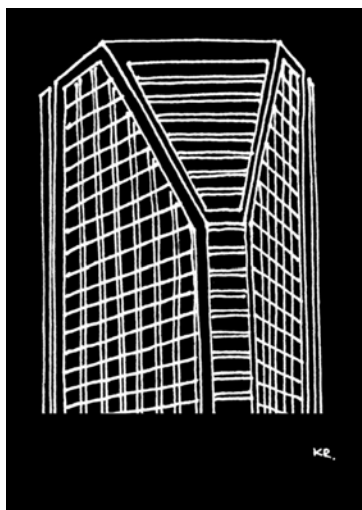
Obserwując mapę gospodarczą świata, dominującą potęgę ekonomiczną stanowią Stany Zjednoczone, których prawo i polityka są ukierunkowane na wspieranie gospodarcze inicjatyw. Współczesna kapitalistyczna rywalizacja jest korzystnym środowiskiem osiągnięcia sukcesu zarówno krajowego, jak i światowego.

Tishman Speyer Properties jest przykładem globalnej firmy zajmującej się nieruchomościami, wykonawcą, deweloperem, właścicielem budynków zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i poza ich granicami.

Firma powstała w 1978 r. z inicjatywy Roberta V. Tishmana. Do najbardziej znanych realizacji należą Rockefeller Center, The Chrysler Center, The Lipstick Building, jak i również Frankfurt Messe Turm, centrum Sony w Berlinie i Północna Wieża w Sao Paulo.

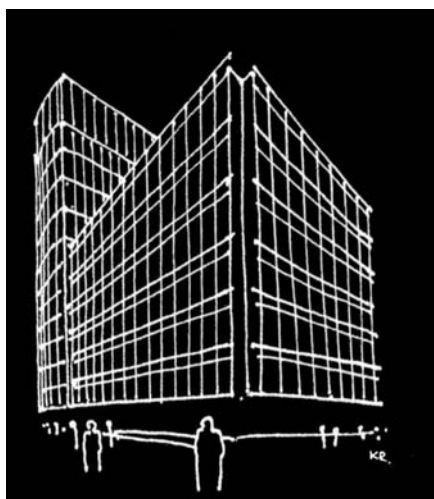
Wraz ze stabilizacją brazylijskiej polityki, zbalansowanym rozwojem gospodarki krajowej, Tishman wszedł we współpracę z lokalną firmą budowlaną *Método Engenharia S.A.*, w konsekwencji powołano sojusz strategiczny TSM, organ nadzorujący realizację projektu trzech wieżowców w jednej z bardziej atrakcyjnych dzielnic Sao Paulo. Z trzech wież wybudowano jedną – Torre Norte autorstwa Bott-Rubin Arquitectos Associados S/S z Sao Paulo, zajmowaną obecnie przez Centrum Empresarial Nacoes Unidas. Charakterystyczną cechą prostopadłościennego budynku jest ścięcie jego górnego naroża trójkątną płaszczyzną, doświetlaną odgórnie. Elewacje utrzymane są w rygorystycznych po-

działach wertykalnych i horyzontalnychznaczonych przez rzędy i kolumny kwadratowych okien, cofniętych od lica w głąb obiektu. Budynek określany jest przez inwestora jako przykład efektywności TSP, na równi z kolejnymi realizacjami w obrębie stolic europejskich.

Rys. 1. Torre Norte, Sao Paulo, 1997. Architekt: Botti-Rubin Arquitectos Asociados S/A, São Paulo (rys. K. Raczak)

Fig. 1. Torre Norte, Sao Paulo, 1997. Architect: Botti-Rubin Arquitectos Asociados S/A, São Paulo (pic. K. Raczak)

Rys. 2. Aldgate Union, Londyn 2004. Architekt: Wilkinson Eyre Architects (rys. K. Raczak)

Fig. 2. Aldgate Union, London 2004. Architect: Wilkinson Eyre Architects (pic. K. Raczak)

Projekt założenia we wschodniej części londyńskiej metropolii – Aldgate Union – powstał również pod nadzorem TSP. Architekci z Wilkinson Eyre Architects zagospodarowali trzy wolne parcele, nawiązując do istniejącego już budynku z lat 80. XX w. Biurowe przestrzenie utrzymane są w nowoczesnym stylu, zewnętrzne ściany budynków pokryte szklanymi panelami ujednolicają bryłę, pozwalając na bardzo korzystne doświetlenie pomieszczeń światłem dziennym i zapewniając wieczorną iluminację otoczenia.

W drodze konkursu TSP został wybrany do koordynowania projektu CBX Tower w dzielnicy paryskiej La Defence. Jedną z ostatnich wolnych działek nowoczesnej przestrzeni zdeterminowała wysoką jakość architektury, nawiązującej do lokalnych uwarunkowań i spełniającej najnowocześniejsze międzynarodowe standardy. Symboliczna wieża biurowca, którego realizację planowano na rok 2005, zaprojektowana została przez wskazanego przez firmę architekta, współpracującego już przy innych realizacjach TSP Kohna Pedersena Foa. Projekt imponuje swą lekkością, charakterystyczną formą imitującą żagiel, refleksami świetlnymi na elewacji, zwielokrotnionymi pionowymi rytmemi podziałów paneli elewacyjnych. Wpływa to na ekspresję bryły i jej wyrazistość.

Rys. 3. Tour CBX Tower, Paryż, 2005. Architekt: Kohn Pedersen Fox (rys. K. Raczak)

Fig. 3. Tour CBX Tower, Paris, 2005. Architect: Kohn Pedersen Fox (pic. K. Raczak)

Odmiernym w odbiorze jest budynek Q205 zlokalizowany w Berlinie. Podobnie jak poprzedni został wybrany w drodze konkursu, a stanowisko głównego architekta objął prof. Ungers.

Obiekt wyróżnia się jednolitym podziałem elewacji, a sześcienne moduły tworzą geometrię całości. Budynek oferujący przestrzeń biurową i mieszkalną w swym założeniu stylistycznym jest zbliżony do wcześniej przedstawianego wieżowca z Sao Paulo.

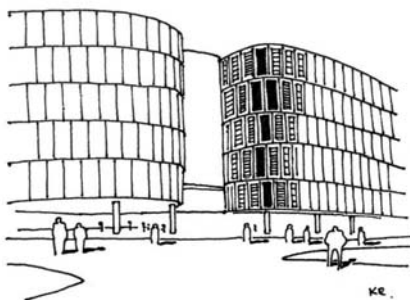

Rys. 4. Q205, Berlin, 1995. Architekt: O.M. Ungers (rys. K. Raczak)

Fig. 4. Q205, Berlin, 1995. Architect: O.M. Ungers (pic. K. Raczak)

Podobieństwo budynków zaobserwować można w innych zestawieniach, Nowe Miasto w Krakowie i dworzec w Berlinie, wieżowiec z Sao Paulo i biurowiec Messe Turm we Frankfurcie (arch. Helmut Jahn).

Nawiązując do przykładu krakowskiej realizacji, warto wymienić kolejną firmę na rynku nieruchomości, niemiecką ECE Projektmanagement GmbH&Co. K.G., które przejęło nadzór nad strategicznie najważniejszą inwestycją miasta. ECE, lider w produkcji komercyjnych galerii, centrów komercyjnych, ale również dworców kolejowych, lotnisk i studiów telewizyjnych, eksportuje swoją stylistykę na lokalny grunt Krakowa. Komplex Nowego Miasta obrazuje zjawisko konfrontacji światowych trendów masowej kultury z lokalnymi tradycjami. Analogiczne zestawienie odzwierciedla obiekt biurowca Metropolitan w Warszawie przy placu J. Piłsudskiego, projekt angielskiego architekta, sir Normana Fostera.

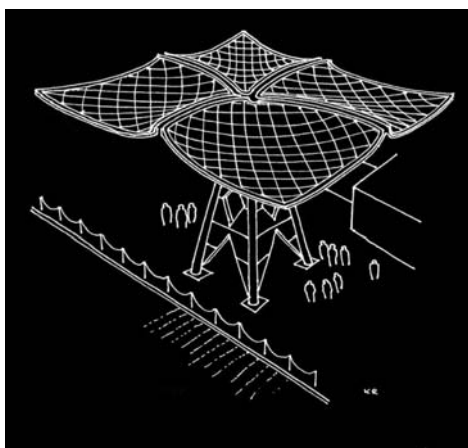

Rys. 5. Biurowiec Metropolitan, Warszawa, 2003. Architekt: sir Norman Foster (rys. K. Raczak)

Fig. 5. Metropolitan Building, Warsaw, 2003. Architect: sir Norman Foster (pic. K. Raczak)

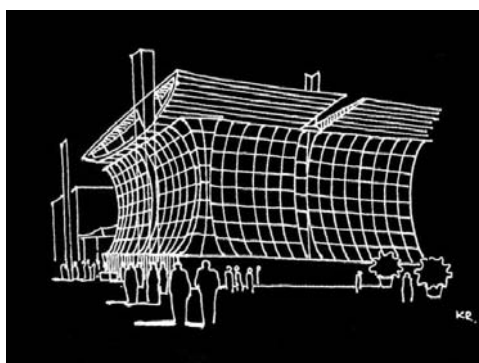
W jaki sposób nowoczesność, masowość może współgrać z historią danego miejsca, architekturą tożsamą z miejscem? Czy w obecnym świecie, w którym polityka, kultura dyktowana jest przez kapitalistyczne potęgi, możliwe jest optymalne połączenie biegunów kultury globalnej i lokalnej?

Nawiązując do opisu kręgów kulturowych w społecznościach, można je odnieść do kręgów kulturowych w budownictwie. Pewne symbole, zestawienia, mają nasze mieszkania. Każde z miast ma unikalny układ urbanistyczny, zabytkową tkanę, której stylistyka wypływa z przemian historycznych, różnych stref wpływów związanych z geograficznymi granicami państwa. Podróżując, czytając, oglądając, uczestniczymy w ogólnoświatowym przepływie wartości. Może dogłębna świadomość wszystkich kręgów kulturowych i poznanie przyczyn stanu istniejącego dostarczy argumentów świadczących o promowaniu lokalnej tożsamości?

Rys. 6. Expo-Dach, Hanover 2000. Architekt: Thomas Herzog, Hanns Jörg Schrade (rys. K. Raczak)

Fig. 6. Expo building (roof), Hanover 2000. Architect: Thomas Herzog, Hanns Jörg Schrade (pic. K. Raczak)

Rys. 7. Pawilon Niemiecki, Expo Hanover, 2000. Architekt: Architekturburo Wund (rys. K. Raczak)

Fig. 7. German Pavilion, Expo, Hanover, 2000. Architect: Architekturburo Wund (pic. K. Raczak)

Okazją do promocji lokalnych atrybutów architektonicznych są cyklicznie organizowane wystawy Expo. Mamy wtedy do czynienia z odwrotnym zjawiskiem, dominuje mnogość produktów kultur lokalnych, które stanowią przeciwwagę tendencji spopularyzowanych przez globalny przemysł marketingowy. Może właśnie w tym zjawisku najbardziej uwidacznia się zderzenie dwóch biegunów, może wielokrotna prowokacja zderzeń gwarantuje pożądany rozwój architektury XXI w.

PIŚMIENNICTWO

- Architektur Jahrbuch, Architecture in Germany, Bonn, 2000.
Bendyk E., 2004. Antymatrix – człowiek w labiryncie sieci. Warszawa.
Bielecki C., 1997. Gra w miasto. Rozprawa doktorska, Kraków.
Palej A., 2003. Miasta cywilizacji informacyjnej, Kraków.
Sztompka P., 2002. Socjologia: analiza społeczeństwa, Kraków.
Wallis A., 1978. Kultura i więź przestrzenna, Warszawa.
www.tishmanspeyer.com

GLOBAL CULTURE, LOCAL CULTURE

Abstract. Definition of globalization, so commonly used contemporary reflects in different aspects of life. We witnessed internationalization in economics, culture, art. Domination of expending western culture, boosted by market demands faces local culture created through long lasted human activity. Inflow of external culture alives hidden values of local culture and vice versa, features of local culture every time, modify external culture. Optimistically perceived process results in very positive phenomena, contradiction stimulates creativity and originality. Architecture, Urban design influenced similar processes. Modern design goes together with history, architecture of particular place, and crates bond between them.

Key words: globalization, culture